

บทที่ 6

อิทธิพลวรรณคดีเขมร

เขมรและไทยมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่ไทยเริ่มอพยพมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิ เพราะก่อนการตั้งอาณาจักรสุโขทัย เขมรเคยปกครองไทยไว้ในอำนาจมาก่อน ไทยจึงรับอิทธิพลจากเขมรไว้มาก แม้เมื่อไทยได้รับเอกราชแล้วในเวลาต่อมา และได้พยายามสร้างเอกลักษณ์ของตนเพื่อทอนอำนาจทางวัฒนธรรมของขอม เช่น การประดิษฐ์อักษรไทย การรับอิทธิพลพุทธศาสนา การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมไทย ฯลฯ แต่อิทธิพลของเขมรก็ได้เสื่อมคลายไป กลับมากยิ่งขึ้นในสมัยอยุธยา อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลาต่อมา ไทยไม่ได้เป็นฝ่ายรับอิทธิพลของเขมรแต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่ยังเป็นผู้ถ่ายทอดอิทธิพลบางประการแก่ขอมด้วย เช่น ภาษา การละคร ฯลฯ จึงเป็นทำนองการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

ลักษณะของอิทธิพลเขมรที่ปรากฏในวรรณคดีไทยมิใช่เป็นเนื้อหาของวรรณคดีเหมือนเช่นที่เรารับอิทธิพลมาจากวรรณคดีของชาติอื่น หากแต่เป็นเรื่องประเพณีพิธีกรรมและความเชื่ออันปะปนด้วยคติฮินดูและไสยศาสตร์

เรารับเอาประเพณีพิธีกรรมจากขอมมาใช้หลายอย่าง พิธีกรรมเหล่านั้นคือพิธีทางศาสนาฮินดูที่เขมรรับมาจากอินเดียแล้วมาปะปนกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ ศาสนาฮินดูได้แพร่หลายเข้ามาในหมู่ชนที่ตั้งอาณาจักรเป็นปึกแผ่นอยู่ก่อนอาณาจักรไทยเช่น ทวาราวดี ศรีวิชัย ละโว้ และขอม ส่วนศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามาภายหลังในราว พ.ศ. 300 เมื่อครั้งที่ไทยยังอยู่ใต้อำนาจขอม เราจึงรับเอาลัทธิประเพณีทางศาสนาที่ขอมนับถืออยู่มาเป็นประเพณีของตนด้วย แม้เมื่อประกาศอิสรภาพและรับเอาพุทธศาสนาหลังลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาในสมัยพ่อขุนรามคำแหง แต่คนไทยทั่วไปก็เชื่อถือในหลักธรรมทางพุทธศาสนาและประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาควบคู่กับพิธีทางศาสนาฮินดูและศาสนาพราหมณ์ ประเพณีพิธีกรรมเหล่านี้ ต่อมาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงโปรดให้รวบรวมไว้ในกฎหมายเต็ยรบาลเพื่อใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงความรู้เรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎหมาย การปกครอง และตุลาการ

ประเพณีพิธีกรรมเหล่านี้คงมีอยู่มากมาย เท่าที่ปรากฏเป็นวรรณคดีไทย อย่างเช่น

1. พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน มีหนังสือวรรณคดีไทยหลายเล่มบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีสิบสองเดือนไว้ เช่น ทวาทศมาส นิราศเสด็จประพาสธารโศก นิราศเดือน พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน 3 เล่มแรกเป็นบทประพันธ์ประเภทนิราศ คือมุ่งพรรณนาความรักความอาลัยของกวีต่อหญิงคนรัก แต่ในขณะที่เดียวกันได้แทรกความรู้เรื่องประเพณีสิบสองเดือนเอาไว้ด้วย ส่วนเล่มหลังคือ หนังสือพระราชนิพนธ์สิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงรวบรวมพระราชพิธีที่กระทำสำหรับพระนครตั้งแต่พระราชพิธีของเก่าที่กระทำมาแต่บรรพกาล จนมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไรในรัชสมัยของพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เป็นความเรียงอธิบายที่มีกระบวนโวหารแจ่มแจ้งชัดเจน เหมือนกับพึงรับสั่งเล่าเอง เมื่อจะกล่าวถึงพระราชพิธีอย่างใดทรงท้าวความชี้แจงสำหรับเดิมของพระราชพิธีนั้นก่อน แล้วทรงชี้แจงเหตุการณ์ที่ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ จนถึงสาเหตุที่เลิกหรือยังคงทำพระราชพิธีนั้นอยู่ ด้วยเหตุนี้หนังสือเล่มนี้จึงได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสร เมื่อ พ.ศ. 2457 ว่าเป็นยอดของความเรียงอธิบาย แต่พระราชพิธีที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้นี้ มีไม่ครบทั้ง 12 เดือน ขาดแต่พระราชพิธีในเดือน 11 เนื่องจากทรงติดพระราชธุระทางอื่นและไม่มีเวลาทรงงานจนจบค้างอยู่แค่นั้น¹

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้พระบรมราชโองบายไว้ว่า พระราชพิธีสำหรับพระนครที่เคยประพฤติกันมาแต่ก่อนจนถึงปัจจุบัน อาศัยที่มาเป็น 2 อย่างคือ มาตามตำราศาสนาฮินดู ซึ่งนับถือพระเป็นเจ้าทั้ง 3 คือ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม อย่างหนึ่ง และมาตามพิธีทางพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่ง แต่พิธีทั้งสองอย่างมาระคนปนกันเป็นพิธีอย่างใหม่ ด้วยเหตุที่เลื่อมใสในหลักฐานทางพุทธศาสนา แต่ยังมีเชื่อในไสยศาสตร์ อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าสามารถดลบันดาลความดีความร้ายต่าง ๆ ให้ปรากฏแก่ตนได้ ซึ่งความเชื่ออย่างนี้ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจคนไทยทั้งปวง สืบลูกหลานกันมาหลายชั่วอายุคน ดังนั้นการพิธีสำหรับพระนครซึ่งเป็นพิธีของเก่าแก่รับมาแต่พรหมณ์ในศาสนาฮินดูก็มีการเพิ่มเติมการพระราชกุศลทางพุทธศาสนา ได้แก่ ทานมัย คิลมัย ภาวนามัย เจือปนเข้าไปเป็นพิธีเอก ส่วนการบูชา เช่น สรงเทพยดา พระเป็นเจ้า ตามศาสนาฮินดูก็เป็นเรื่องรองลงไป

พระราชพิธีที่มีปรากฏในกฎมณเฑียรบาลซึ่งเชื่อว่าพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา โปรดให้ตราไว้เป็นการซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงกระทำด้วยถือเป็นการมงคลสำหรับพระนครทุก ๆ ปีไม่มีขาด คือ

เดือนห้า	การพระราชพิธีเผด็จศึก ลดแจตรออกสนาม
เดือนหก	พิธีไพศาวย์ จรดพระนั่งคัล
เดือนเจ็ด	ทูลน้ำล้างพระบาท
เดือนแปด	เข้าพรรษา
เดือนเก้า	ตุลาการ
เดือนสิบ	ภัทรบทพิธีสารท
เดือนสิบเอ็ด	อาศุขแข่งเรือ
เดือนสิบสอง	พิธีจองเปรียง ลดชุดลอยโคม
เดือนอ้าย	ไล่เรือ เถลิงพิธีตรียัมปวาย

¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ทรงพระราชพิธีสิบสองเดือน (พระนคร : ศิลปบรรณาคาร, 2505) หน้า 4

เดือนยี่
เดือนสาม
เดือนสี่

การพิธีบูชาภิเศก เฉลียงพระโคกนึ่ง
การพิธีธำเนยเทาะห์
การพิธีสัมพัจฉรฉนทร์

ในภายหลังมีการเพิ่มเติมพิธีอื่น ๆ เข้าไปในแต่ละเดือนอีกมาก ซึ่งได้แก่พิธีทางพุทธศาสนา อย่างเช่น ประเพณีสวดมนต์ในเดือนห้า ซึ่งถือเป็นเดือนปีใหม่ของไทย พิธีต่าง ๆ เหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรวบรวมไว้จนหมดสิ้น

พระราชพิธีต่าง ๆ ที่มีรวบรวมไว้ในกฎมณเฑียรบาลและในวรรณกรรมบางเล่มของไทยดังที่กล่าวมาแล้วนี้ อาจศึกษาร่องรอยของอิทธิพลเขมรได้ในเรื่องการใช้ภาษาเขมรปะปนอยู่มาก มีลักษณะความเชื่อที่สำคัญคือเชื่อในเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อบุญ-กรรม นรก-สวรรค์ และบุญญาบารมีของกษัตริย์ ดังจะเปรียบเทียบพระราชพิธีสิบสองเดือนของไทยและเขมรดังนี้

เดือนสี่และเดือนห้า

1. **พระราชพิธีเผด็จศึก** เป็นพิธีที่กระทำกันในระยะ 2 วันสุดท้ายของเดือน 4 ซึ่งถือเป็นเดือนสุดท้ายของปี มีพิธีฉลองส่งท้ายปีใหม่ และในวันแรกของเดือน 5 มีพิธีฉลองต้อนรับปีใหม่เราสามารถพิสูจน์ร่องรอยอิทธิพลของเขมรได้จากภาษาที่ใช้ คำว่า "เผด็จศึก" เป็นคำภาษาเขมร เผด็จแปลว่า ทำให้สิ้นสุด ทำให้สำเร็จ ส่วนคำสันสกฤต ศก แปลว่า ปี ไม่ต้องสงสัยเลยว่าไทยยืมเอาสำนวนภาษาเขมรมาใช้ในความหมายของพิธีที่กระทำขึ้นในวันสุดท้ายของปีเช่นกัน

ในกฎมณเฑียรบาลยังกล่าวถึงพระราชพิธีอีกอย่างหนึ่งติดต่อไปกับพิธีสัมพัจฉรฉนทร์ เรียกว่า "สดแฉตร" ซึ่งรัชกาลที่ 5 สันนิษฐานว่าน่าจะเป็น "รดแฉตร" มากกว่า คำว่า "แฉตร" เป็นภาษาเขมรหมายถึงเดือน 5 พิธีนี้คือ พิธีรดน้ำเดือน 5 ในพิธีนี้พระเจ้าแผ่นดินจะเสด็จทรงน้ำในแม่น้ำหรือโรงพิธีที่ปลูกขึ้นเพื่อเป็นการชำระบาป

2. **พิธีสระสนามหรือคเชนทร์สวนาน** เป็นพระราชพิธีในเดือน 5 ซึ่งนำเอาช้างม้า เข้ามาร่วมกระทำพิธี ในเขมรใช้ชื่อว่า "สนามจตุรงค์เสนา" ซึ่งจะนำพลช้าง พลม้า พลรถ พลราบ เข้ามาร่วมพิธีให้เกิดสิริมงคลต่อหน้าพระที่นั่ง ซึ่งพระมหากษัตริย์ เจ้านายเชื้อพระวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เข้ามาร่วมประกอบพิธีด้วย ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนกล่าวไว้เป็น 2 อย่าง คือ พิธีแห่สนามใหญ่ และคเชนทร์สวนาน ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงเพิ่มเติมให้เหล่าจตุรงค์เสนาเข้าร่วมประกอบพิธีด้วย เป็นการแสดงแสนยานุภาพของกองทัพไทย

3. **พิธีตีมน้ำพิพัฒน์สังจา หรือพิธีศรีสังฆปานกาล** กระทำกัน ปีละ 2 ครั้งคือ ในเดือน 5 ครั้งหนึ่ง และในเดือน 10 อีกครั้งหนึ่ง เป็นพระราชพิธีใหญ่สำหรับแผ่นดินมีสืบมาแต่โบราณ ไม่มีว่างเว้น ด้วยถือว่าเป็นพิธีระงับทุกข์เข็ญของบ้านเมือง กระทำต่อจากพิธีคเชนทร์สวนานใน

เดือน 4 พิธีนี้เป็นพิธีพราหมณ์กระทำกันในอินเดียและประเทศอื่น ๆ ทางตะวันออกที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย เป็นพิธีที่แสดงความสำคัญของอาวรุว่า เป็นของคู่มือนี้กรบ ทำให้เห็นว่าอาวรุนั้นมีสิ่งรักษาเป็นเครื่องช่วยในการประหัตประหารศัตรู และเมื่อมีผู้ใดมาอ่อนน้อมยอมอยู่ใต้อานาจ ก็เอาน้ำล้างอาถรรพณ์นั้นให้กินคู่กับค้ำสาบาน โดยเชื่อว่าอาถรรพณ์นั้น สามารถจะลงโทษผู้ที่คิดคดทรยศต่อตน ในพิธีนี้ข้าราชการทุกฝ่ายโดยเฉพาะทหารที่ต้องถืออาวรุอยู่เสมอมาร่วมพิธีด้วย รวมทั้งผู้ที่มาจากเมืองปัจจามิตรที่เข้าสู่พระบรมโพธิสมภาร ก็ต้องมากระทำสัตย์สาบานว่าจะมีความจงรักภักดีแล้วดื่มน้ำล้างอาถรรพณ์ที่พราหมณ์ได้ประกอบพิธีกระทำให้ศักดิ์สิทธิ์มาแล้ว

วิธีการประกอบพิธีคือพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี ร่ายเวทมนต์เพื่อทำให้น้ำที่ใช้แช่ศาสตราวุธต่าง ๆ กลายเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ น้ำนี้นำมาจากที่เก็บ 4 แห่ง ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำจระเข้สามพัน จังหวัดสุพรรณบุรี แล้วจะนำน้ำนั้นแจกจ่ายให้แก่ขุนนาง ข้าราชการบริวาร อำมาตย์และเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ที่เข้ามาสวามิภักดิ์ ดื่มเพื่อแสดงความบริสุทธิ์และความจงรักภักดี ในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อประกอบพิธีนี้ พระองค์ทรงเสวยน้ำสาบานด้วย เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจของฝ่ายพระมหากษัตริย์

พิธีคงปฏิบัติกันอยู่ในยุคต้นรัตนโกสินทร์ในขณะที่ยังมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การกล่าวคำปฏิญาณคงว่าตามพราหมณ์ พิธีนี้ยกเลิกไปครั้งหนึ่งเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475

จุดประสงค์แห่งการประกอบพิธีนี้น่าจะทำให้วิเคราะห์ได้ว่า โครงสร้างการปกครองของไทยสมัยต้นอยุธยาคงจะย้อนรอยไปเป็นแบบเขมรคือเน้นถือกษัตริย์ประหนึ่งสมมุติเทพ มีความคิดในเรื่องการแบ่งแยกฐานะทางสังคมโดยอาศัยศาสนาเป็นเครื่องมือแสดงว่าพราหมณ์ลิขิต กรรมเก่า บาปบุญ เป็นเครื่องกำหนดฐานะของบุคคล และปลูกฝังความเชื่อตามคติที่ว่า "แข่งเรือแข่งพายแข่งได้ แข่งบุญวาสนานั้นอย่าหมาย" พระราชพิธีนี้จึงจัดความคิด "นอกรีตนอกรอย" โดยอาศัยความเชื่อในเรื่องอำนาจศักดิ์สิทธิ์ บทสวดที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมได้กลายเป็นวรรณคดีไทยเล่มสำคัญเล่มหนึ่ง คือ ลิลิตโองการแข่งน้ำ เป็นหนังสือเวทมนตร์ที่พราหมณ์ใช้สวดเพื่อแข่งน้ำให้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นบทสวดซึ่งเข้าใจว่าจะเป็นวรรณคดีที่เกิดขึ้นในสมัยพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) หรือมีมาก่อนหน้านั้น ผู้แต่งคงจะเป็นพราหมณ์บุโรหิต ฉบับดั้งเดิมเขียนเป็นภาษาไทยแต่ใช้ตัวอักษรขอมบรรจง แต่งเป็นโคลงห้าสลับรายต้น แต่ไม่เคร่งครัดในระเบียบฉันทลักษณ์นัก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงสันนิษฐานว่า เราคงได้แปลคัดลอกเรื่องนี้มาจากเมืองที่ถือลัทธิไสยศาสตร์อีกทอดหนึ่งซึ่งคงจะตัดจากเขมรนั่นเอง

เรื่องและทำนองแต่ง เป็นเรื่องที่ใช้อ่านหรือสวดในพิธีถือน้ำเป็นเรื่องขลังศักดิ์สิทธิ์เพื่อจงใจให้ผู้เข้าร่วมพิธีเกิดความรู้สึกยำเกรงเลื่อมใส ไม่ใช่เรื่องอ่านเพื่อความเพลิดเพลิน ในตอนต้นเรื่องเป็นคำอัญเชิญเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ทั้งสามของพราหมณ์ให้มาเป็นสักขีพยาน โดยเอ่ยถึงพระนารายณ์

¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ, พระราชพิธีสิบสองเดือน (พระนคร : ศิลปบรรณาการ, 2505) หน้า 246

ก่อน ในการเหยยถึงเทพเจ้านี้มิได้ระบุนชื่อด้วยถือว่าเป็นการไม่เคารพ หากแต่บรรยายลักษณะเฉพาะแห่งเทพเจ้าองค์นั้น เช่น กล่าวถึงพระนารายณ์ว่า

“โอมสิทธิสรวงศรีเกล้า แฝ้มฤตยู เองเป็นแท่น แกว่นกลืนฟ้ากลืนดิน บินเอาครุฑมาขี่ สี่มือถือสังข์
จักรธรรณี ภีรอุวตาร อสุรแดงลาญหัก ทศนิจรนาย แทงพระแสงศรปลัยวาท”

ลักษณะของพระนารายณ์จะปรากฏอยู่ในโคลงคือ มีพระแท่นเป็นงู มีพาหนะคือครุฑ มี
สี่กร เคยอวตารเป็นหญิงเพื่อปราบอสูร ต่อจากนั้นก็กล่าวถึงพระอิศวรและพระพรหม ในตอนต่อ
ไปกล่าวถึงวันสิ้นโลก โดยเกิดไฟบรรลัยกัลป์ล้างโลก แล้วจึงเกิดสร้างโลกใหม่ เกิดภูเขา แผ่น
ดิน ดวงอาทิตย์ ดวงดาว และบ้านเมือง ขึ้นอย่างแต่ก่อน จากนั้นจึงเป็นเนื้อความที่กล่าวถึงการตั้งพิธี
บูชาเทพเจ้า แล้วพราหมณ์ได้ร้ายเวทมนต์อัญเชิญเทพยดาฟ้าดิน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ให้มาร่วมชุมนุม
เป็นสักขีพยานในพิธี แล้วต่อมาจึงเป็นประกาศสาปแช่งผู้ที่คิดคดทรยศต่อแผ่นดินว่าจะประสบมรณ-
กรรมอย่างสยดสยองผิดปรกติ เมื่อตายแล้วจะไปเกิดในนรกอเวจี ซึ่งเป็นนรกชั้นต่ำที่สุด ดังบรรยาย
ไว้ว่า

“ผีพรายผีชรหมื่นดำช่วยดู
บ่ชื่อน้ำ ตัดคอ
“บ่ชื่่อมลั่งออเอาใส่เล่า
บ่ชื่อแรงแกเต้าแตกตา
บ่ชื่อหมาหมูหมีเข่นเขี้ยว
“จงไปเป็นเปลวปล่อง
น้ำคลอกลอกเป็นพิศม์
คาบิตเป็นดาวงุ่ม
ฟ้ากระทุ่มทับลง...”
“กัมหน้าลงแผ่นดินจนตาย
สีลองกินไฟต่างจวัน...”

กำรูลิ้นเป็นเปลว
ตัดคอเร็วให้ขาด”
บ่ชื่อน้ำหยาดท่องเป็นรุ่ง
เจาะเพาะพุงใบแปง
เขี้ยวงาแขวงยาย”
อย่าอาไศรยแก่น้ำจนตาย
นอนเรือนคำรณคาจนตาย
ลิมตาหางยู่ฟ้าจนตาย
แลงแผ่นดินปลงเอาชีพไป

ส่วนตอนท้ายสุดเป็นคำอวยพรผู้ที่เชื่อสัตย์ต่อพระเจ้าแผ่นดิน จะได้รับบำเหน็จตอบแทน
เช่น ได้นาง ได้ทรัพย์สินเงินทอง ช้าง ม้า บริวาร

พิธีกระทำสัตย์สาบานนี้เข้าใจว่าจะเคยทำมาก่อนแล้วในสมัยสุโขทัย คงยังไม่เป็นพระราชพิธี
ใหญ่สำหรับพระนครอย่างที่มากกระทำในสมัยพระรามาธิบดีที่ 1 และคงยังไม่มืบทสวดในพิธีนี้ไว้ใช้
อย่างแน่นอนด้วย ข้อสันนิษฐานเนื่องมาจากการพิจารณาเปรียบเทียบวรรณกรรมสุโขทัยที่เกี่ยวกับ
การกระทำสัตย์สาบาน เช่น ศิลาจารึกหลักที่ 40, 45, 64 เป็นต้น เนื้อความในจารึกนั้นมักกล่าวถึง
คำสาบานว่าจะไม่การทำร้ายกัน มีการอวยชัยให้พรผู้ยึดมั่นในคำสาบานและสาปแช่งผู้ผิดคำ

สาบาน'

พิธีถือน้ำสาบานนี้ตรงกับพิธีเขมรที่เรียกว่า ททอล ทิก สมบถ แปลตรงว่า พิธีรับประทานน้ำ
สมบถ เป็นพิธีที่ข้าราชการถวายสัตย์สาบานต่อพระมหากษัตริย์ของขอม มีหลักฐานว่าทรงกระ
ทำกันในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เมื่อ ร.ศ. 1011 ข้อความนี้ได้จารึกไว้บนเสาหิน 8 ต้น ก่อนถึงระ
เบียบทางเดินไปสู่ห้องโถง ภายในปราสาทนครธม ถ้อยคำจารึกบางตอนลงเลื่อนแต่ศาสตราจารย์
ยอร์ช เซเดส ได้ศึกษาจนสามารถต่อเติมส่วนที่ลงเลื่อนได้ครบถ้วน สิ่งที่เป็นเนื้อหาสาระของประ
ภาศแข่งขันน้ำบับไทยและขอมเป็นอย่างดีด้วยกัน ดังคำสาปแช่งผู้กระทำความผิดคิดร้ายต่อองค์พระมหา
กษัตริย์ ให้ตายด้วยความทุกข์ทรมานอย่างพิสดารและตายแล้วจะได้ไปเกิดในนรกทั้ง 32 ชุม

แต่เทียบฉบับเขมรและฉบับไทย จะเห็นว่าฉบับเขมรให้รายละเอียดในเรื่องการสาปแช่ง
น้อยกว่า ในภาษาไทยก็พยายามเลือกใช้คำที่ทำให้ภาพพจน์การตายอย่างสยดสยองมากกว่า อย่าง
เช่นตอนหนึ่งที่เป็นคำสาปแช่ง ศาสตราจารย์เซเดส แปลออกมาเป็นภาษาฝรั่งเศสถอดความได้ดังนี้

“ถ้าพวกเราทั้งหลายซึ่งปรากฏตัวอยู่ ณ ที่นี้ ไม่รักษาคำสัตย์ปฏิญาณแด่พระมหากษัตริย์เจ้าแผ่นดิน
ซึ่งเสวยราชย์ยั่งยืนนานสืบไป ก็ขอให้ภัยทั้งปวงจงนำความวอดวายมาสู่ถ้าหากเรากลบคำปฏิญ
ญาณ ขอให้เราลงไปในนรกสามสิบสองชุม ไม่ได้เห็นเดือนเห็นตะวันเลย...”²

เมื่อเปรียบเทียบกับโครงการแข่งขันน้ำทั้งฉบับไทยและขอมจะเห็นว่า สิ่งที่เป็นเนื้อหาสาระของ
วรรณกรรมทั้งสองฉบับเป็นอย่างดีเหมือนกัน ส่วนที่แตกต่างกันเป็นเพียงข้อความปลีกย่อย ความเหมือน
กัน คือความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพยดาอารักษ์ ภูตผีปิศาจ ซึ่งมีอำนาจอวยพรให้ประสบ
ความสุขและมีอำนาจที่จะสาปแช่งให้ทุกข์ทรมานได้ ความเชื่อถือในคำสัตย์สาบานว่าหากปฏิญาณ
ไว้แล้ว จะต้องเป็นไปตามนั้น

เดือนหก

พิธีเดือน 6 คือพิธีจรดพระนังคัล เป็นพิธีเกี่ยวกับการเกษตรกรรม พิธีที่กระทำเหมือนกันทั้ง
ไทยและเขมรโดยสมมุติผู้ที่เป็นตัวแทนของกษัตริย์เป็นผู้ประกอบพิธี นำสังเฑศคำว่า “จรด” เป็น
ภาษาเขมร แปลว่า จับ หรือ ถือ นังคัล แปลว่า คันไถ

พิธีนี้ในเขมรกระทำกันในตอนเช้าโดยพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีกลางท้องทุ่งซึ่งเตรียมไว้ใช้
ในการพระราชพิธีนี้ ผู้ที่สมมุติว่าเป็นองค์พระมหากษัตริย์จะไถดินด้วยคันไถเทียมโคคู่ มีชายาและ
ราชธิดาเดินตามหลังเพื่อหว่านเมล็ดข้าวและกลบหลุมเมื่อครบ 3 รอบแล้วก็มีเสียงทนายให้พระโคตีมน้ำ
และกินอาหาร ซึ่งจะเป็นคำทำนายสภาพดินฟ้าอากาศและประมาณผลผลิต
ทางเกษตรที่จะเกิดขึ้นในปีนั้น

¹ อ่านรายละเอียดใน สิทธา พินิจกุล, วรรณกรรมสุโขทัย (พระนคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2514).

² สิทธา พินิจกุล, วรรณคดีเปรียบเทียบ (พระนคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517) หน้า 333-334.

พิธีทูลน้ำล้างพระบาท คำว่า ทูล แปลว่า ยกขึ้นเหนือหัวเป็นคำเขมรอีกเช่นกัน รวมทั้งพระบาท ก็เป็นคำราชาศัพท์ที่ไทยยืมมาจากเขมร ในกฎมณเฑียรบาลอธิบายไว้อย่างรวบรัดว่า พระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นบนรัตนสิงหาสน์ซึ่งเป็นเบญจา (หน้ามุขยกพื้น) 9 ชั้น มีข้าราชการบริพารชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อย นำเอาทะเลออมใส่น้ำมารดพระบาท แล้วตามธรรมเนียมพระมหากษัตริย์จะทรงพระราชทานหมาก 3 คำ ให้แก่ผู้มาร่วมพิธี ทะเลออมเป็นภาชนะใส่น้ำที่ใช้ทั้งฝ่ายไทยและเขมรดังปรากฏว่าเดิมไทยตกอยู่ใต้อำนาจขอมต้องส่งส่วยเป็นน้ำให้แก่ขอมโดยเอาน้ำใส่ทะเลออมเอาไว้ ทะเลออมเดิมเป็นภาชนะทำด้วยไม้ไผ่สานแล้วเอาชันยาข้างในไม้ให้รั่ว สมัยรัตนโกสินทร์ทำทะเลออมด้วยโลหะ และทะเลออมยังเป็นเครื่องแสดงศักดิ์นาของขุนนางที่มาร่วมพิธีด้วยเพราะขุนนางที่มีศักดิ์นาไม่เท่ากัน ก็ใช้ทะเลออมทำด้วยโลหะต่างชนิดกัน ขุนนางผู้ใหญ่ใช้ทะเลออมทอง รองลงมาก็เป็นเงิน นาก เป็นต้น

เดือนเก้า

มีพิธีตุลาการ เป็นพิธีสะเดาะเคราะห์หรือบำเพ็ญทานอย่างใดอย่างหนึ่งในจดหมายเหตุขุนหลวงหาญมีความย่อ ๆ ว่า "เดือนเจ็ดนั้นชื่อพิธีตุลาการ คือเอาเงินหรือทองนับชั่งให้เท่าพระองค์แล้วอิงสะเดาะพระเคราะห์แล้วให้แก่พราหมณ์"

ในเดือนนี้เขมรกลับมีพิธีชื่อว่า **สรับบูชาพระขรรค์** ซึ่งเป็นพิธีสวดบูชาพระแสงดาบศักดิ์สิทธิ์พระมหากษัตริย์จะถวายเครื่องสักการะต่าง ๆ แก่เทวดาเช่น เงิน เทียน รูป แพรพรรณ พิธีนี้ไม่มีอะไรเหมือนพิธีตุลาการเลย

เดือนสิบเอ็ด

ในกฎมณเฑียรบาลบอกว่ามีพิธีแข่งเรือหรือเรียกว่าพิธีไล่เรือ ตรงกับพิธีในเขมรเรียกว่าอุมตูก แปลว่าพายเรือต่างกับพิธีของไทยที่มีได้เน้นเรื่องการแข่งขัน ในพิธีของไทยจะมีเรือพระที่นั่งเข้าร่วมพิธีด้วย 2 ลำคือ สมรรถไชย ซึ่งเป็นเรือพระที่นั่งของพระมหากษัตริย์และไกรสรमुख ซึ่งเป็นเรือพระที่นั่งของพระราชินี การแข่งเรือมีจุดประสงค์เพื่อพราหมณ์จะได้ทำนายเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในปีต่อไป ถ้าเรือสมรรถไชยชนะ พราหมณ์จะทำนายถึงความสุข ความอุดมสมบูรณ์ ของพืชพันธุ์ธัญญาหารและจะได้รับชัยชนะในสงคราม

ในสมุทรโฆษคำฉันท์ กล่าวถึงพิธีแข่งเรือในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ไว้ว่า

“คลเดือนอาสาสุขพิธี	เป็นอุสภศรี
สรนุกนิเรียบเรือชา	
ซ้ายไกรสรमुखหิมา	ฝ่ายเบื้องข้างขวา

สมรรถไชยเจียรไกร
เพียบพลพายนั่งศรีไสว
แลพาทย์ดุริยดนตรี
ไชยไชยสรมุขมहिษ
สมรรถไชยราชา

น้องกลองเอาไชย
ไชยไชยจักรี

เมื่อแข่งแล้วเรือสมรรถไชยได้รับชัยชนะ พราหมณ์ก็จะประกาศคำทำนายว่าพระนารายณ์จะ
ทรงมีชัยชนะแก่ศัตรู

“ถ้อยขึ้นถ้อยแข่งมีมี
จะใกล้ที่แดนยอพาย
เพื่อท้าวเธอจะมีไชยพราย
สมรรถไชยมีไชย
ให้โลกทั้งภูวนัดไตร
จะมล้างนิกรัตต”

ไชยเมื่อถึงที่
พรายศรีลือสาย
รู้ว่าท้าวไท

ในวันที่ 3 ของพระราชพิธี พระเจ้าแผ่นดินจะให้สัญญาจบการแข่งขันด้วยการ “ตัด
เชือก” แปลว่ามาถึงชัยชนะ กวีไทยใช้คำว่า กัดพลัด ซึ่งเลื่อนมาจากคำเขมรว่า กัด พริตร แปล
ว่า ตัดเชือก ตรงตัวตามลำดับ

ในสมุทรโฆษคำฉันท์ เขียนไว้ว่า

จะเล่นเรือผอง
เขาพายคู่ควร
แลพลบ่วงพรวน
เทียมหัวตระการ

แลพลประมง
คูเมื่อกัดพลัด
ประนั่งชมชวน

นี้แสดงว่าไม่เพียงแต่พิธีกรรมต่าง ๆ ของไทย และเขมรจะคล้ายคลึงกันเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพล
ในด้านภาษาด้วย กวีมักใช้คำเขมรในวรรณกรรมโดยแน่ใจได้ว่าผู้อ่านย่อมเข้าใจ

เดือนสิบสอง

พิธีจองเปรียง ในราชสำนักกรุงศรีอยุธยาในเดือน 12 มีพิธีพราหมณ์อย่างหนึ่งเรียกว่าพิธี
จองเปรียง หมายถึง ชั่งน้ำมัน คำว่าจอง แปลว่า ชั่ง เปรียง แปลว่า ไชว ในวันขึ้น 14 ค่ำ ผู้คนจะ
จุดโคมที่เติมน้ำมันจากไชวเห็นสว่างไสวไปทั่วเมือง

ในการพระราชพิธีจะมีการยกโคม เพื่อบูชาพระเป็นเจ้าทั้งสาม เทียนซึ่งจุดในโคมนั้นก็ทา
เปรียงคือ ไชวข้อพระโค พราหมณ์นำมาถวายทรงทา ในกฎมณเฑียรบาลยังกล่าวถึงการลดชุด

ลอยโคลมลงน้ำอีกด้วย นำสังเกตคำว่า “สกซุท” ลดในภาษาเขมรแปลว่า ยกลงจากที่สูง ส่วน
ซุท มาจากภาษาสันสกฤตว่า ซยุท แปลว่า ให้แสงสว่าง

พิธีนี้เป็นพิธีที่พราหมณ์ถือว่าเป็นการบูชาเทพเจ้า เข้าใจว่าจะเป็นพิธีพราหมณ์มากกว่ารับมา
จากเขมร แต่ในเขมรและไทยนั้นมีพิธีจองเปรียงและลอยกระทง ฉลองคืนพระจันทร์เต็มดวงเหมือน
กัน มีบางคนตั้งข้อสังเกตว่าพิธีนี้เป็นพิธีพุทธศาสนาดังเรื่องราวที่ปรากฏในเรื่อง สสบัณฑิต
ซึ่งเป็นเรื่องของกระต่ายเจ้าปัญญา โดยกล่าวไว้ว่ากระต่ายที่เราเห็นในคืนพระจันทร์เต็มดวง
คือรูปพระโพธิสัตว์ในร่างของกระต่ายได้กระโดดขึ้นไปบนดวงจันทร์ ดังนั้นการบูชาพระจันทร์คือ
การบูชาพระพุทธเจ้านั่นเอง

เดือนสาม

มีพิธีชานยเทาะห์ หรือพิธีเผาข้าว พิธีนี้จะออกไปกระทำกันในทุ่งนา เอารวงข้าวมาทำ
เป็น 5 กองปักไว้หน้าโรงพิธีแล้วประธานในพิธีจุดไฟเผารวงข้าวนั้น จะมีคนแต่งตัวสมมุติว่าเป็นพระ-
อินทร์พวกหนึ่ง พระพรหมพวกหนึ่ง ออกมาแย่งรวงข้าวกัน ข้างไหนแย่งได้จะมีคำทำนาย แต่พิธี
ที่กระทำในเขมรไม่ได้กระทำเพื่อพยากรณ์ภทศกรมอย่างไทย แต่เพื่อปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายที่จะนำภัย
มงคลต่าง ๆ มาให้แก่การภทศกรม

พิธีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นพิธีที่เรายังพูดเต็มปากไม่ได้ว่าเป็นอิทธิพลจากขอม บางพิธีเป็นพิธี
ที่พราหมณ์นำเข้ามามากกว่า แต่บางพิธีมีลักษณะและจุดประสงค์ตลอดจนชื่อของพระราชพิธีนั้น
คล้ายคลึงกับพิธีของเขมรมาก ในเขมรเองมีหนังสือที่เรียกว่า ทวาทศมาสด้วย

2. **พิธีกล่อมช้าง** การนำช้างมาใช้งานเห็นจะเป็นธรรมเนียมที่รับมาจากอินเดีย ซึ่งเป็นดิน
แดนที่มีช้างอุดมสมบูรณ์ การคล้องช้าง การดูแลรักษาช้าง ต่อมาพวกพราหมณ์หรือหมอ
ความ ได้รวบรวมเข้าไว้เป็นตำราเรียกว่า “ตำราคชศาสตร์” ความรู้ในเรื่องช้างนี้ จึงแพร่หลายเข้า
มาทางเขมร ลาว ไทย ด้วย พิธีคล้องช้าง มีทั้งในไทยและเขมรเพราะในประเทศที่มีช้างถือว่าช้างเป็น
สัตว์ศักดิ์สิทธิ์คู่บารมีของพระเจ้าแผ่นดิน โดยเฉพาะช้างเผือก

วิธีการคล้องช้างมีกล่าวไว้ละเอียดในหนังสือสมุทรโฆษคำฉันท์ กล่าวถึงพระสมุทรโฆษเสด็จ
ไปคล้องช้าง ผู้ที่ชำนาญในพิธีเรียกว่า “หมอเถา” จะไปสำรวจสถานที่และหาต้นไม้ที่มีลักษณะ
ให้ผลมาก สมมุติว่าเป็นพระอุมา และพระศิวะ แล้วหมอจะทำพิธีบวงสรวงบูชาเทพยดาทั้ง
หลาย เป็นพิธีเบิกไพร แล้วจะอัญเชิญ พระสมุทรโฆษ ติดตามร่องรอยของช้างที่พบในป่า ก่อน
เสด็จราชดำเนินพระราชาก็จะสักการะต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งผู้แต่งใช้คำภาษาเขมรว่า “พระ
เณอ” ผู้ที่จะคอยช่วยในการคล้องช้างอีกผู้หนึ่ง คือ “หมดปรวด” เป็นคำเขมรแปลว่า ผู้เชี่ยวชาญ
ชาญ เมื่อคล้องช้างตัวที่ต้องการได้แล้ว ก็จะทำพิธีลาไพร

พราหมณ์จะเป็นผู้อ่านบทโคลงกล่าว "สฤคฺคาไพร" ในตอนท้ายพรรณนาถึงลักษณะข้างตามตำราคชศาสตร์

สังเกตได้ว่าคำเฉพาะที่ใช้ในพระราชพิธีนี้ก็เป็คำเขมรเสียทั้งสิ้น แม้ในปัจจุบันหมอดวงที่เก่งกล่าก็มักเป็นชาวเขมรและพูดจากับข้างด้วยภาษาเขมร ส่วนตำรากล่อมข้างคงจะเกิดขึ้นเมื่อจับข้างป่ามาได้แล้วต้องการจะเกลี้ยกล่อมให้ลืมน้ำ เพื่อจะได้เขื่องลงนำมาฝึกหัดได้ง่าย ดังนั้นในวรรณกรรมดุขฎิสังเวกกล่อมข้างทั่วไปมักจะกล่าวถึงความรู้สึกของข้างที่เต็มไปด้วยความทุกข์โศกที่ต้องพลัดพรากจากป่าที่แสนสุขและจากลูกเมียพ่อแม่พี่น้องเพื่อนฝูงที่เคยอยู่ด้วยกัน แต่ก็ได้พรรณนาให้เห็นความสุขสนุกสนานที่ข้างจะได้รับเป็นการชดเชยจากการถูกจับมาแล้ว โดยจะปลอมโยนแสดงให้เห็นว่าจะได้รับความเอาใจใส่ดูแลเรื่องการกินการอยู่ไม่ต้องลำบากหาอาหารเอง ยามหนาวก็จะมีใครดูแลผิงไฟให้

เมื่ออยู่ในป่าดงพงไพร	หากินเองใน
พนานต์ยากหนักหนา	
หนึ่งโสดผู้ทรายตริงตรา	นอนแนบหินผา
กระด้างกระเดื่องทั้งตัว ¹	
แต่เมื่อมาอยู่เมืองแล้วจะมีคนดูแลให้ความสุขทุกประการ	
มีพวกจะเกี่ยวหญ้า	มาส่งให้บ่ยากใจ
จักกินอันใดใด	ก็จะได้ตั้งใจปอง
หนึ่งโสดนายแลควาญ	จะรักษาบ่ให้หมอง
ขัดสีดูเรื่องรอง	บ่มีให้มิมลทิน ²

ถ้อยคำที่ใช้จะอ่อนหวานรื่นหูราวข้างนั้นจะรู้ภาษาคนเพื่อกล่อมเกล่าจิตใจให้อ่อนลงไม่คิดถึงถิ่นและยินดีที่มีคนอุปการะเลี้ยงดู พร้อมกับภูมิใจว่าได้ทำงานอันมีเกียรติ

วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีนี้ในภาษาไทยมีหลายฉบับรวบรวมอยู่ในฉันทดุขฎิสังเวก ของ ศุรสภา จัดพิมพ์ ฉบับที่น่าสนใจคือ "ดุขฎิสังเวกกล่อมข้างของเก่า" ขุนเทพกวี เมืองสุโขทัยแต่ง ซึ่งเชื่อว่าคงจะแต่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพราะเป็นระยะที่พระองค์ทรงได้ช้างสำคัญมาคู่พระบารมีคือ เจ้าพระยาบรมคเชนทร์ฉันทันต์ พิธีการกล่อมข้างจะมีดนตรีและบทประพันธ์สำหรับสวดประกอบ วรรณกรรมเล่มนี้แสดงร่องรอยของอิทธิพลเขมรอยู่มาก เข้าใจว่าคงจะนำเอาต้นฉบับเขมรมาเป็นแบบอย่าง เพราะพิธีการกล่อมข้างนี้นิยมปฏิบัติกันในราชสำนักแห่งนครวัด ในวรรณกรรมกล่อมข้างของเก่าอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งไม่ทราบว่ามีผู้ใดแต่ง ได้รับอิทธิพลเขมรอย่างเห็นได้ชัด โดยนำเอาต้นฉบับเขมรมาดัดแปลง ดังที่ผู้แต่งกล่าวไว้ว่า

¹ "ฉันทดุขฎิสังเวกกล่อมข้างทรงครั้งกรุงเก่า" ชุมพุมฉันทดุขฎิสังเวก เล่ม 1 (พระนคร : ศุรสภา, 2503), หน้า 131.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 128-9.

“แก้กลอนกัมพูชภาษา
เป็นสยามพากย์พิไล

แจ่งแจ้งเอามา

ในวรรณกรรมกล่อมช้างของขุนเทพกระวี จะพบถ้อยคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาขอมมากที่สุด โดยเฉพาะในบทสวดคืออวยสังเวศ เช่น

พระพนมดชมิโดม		นุบพิตรสอขจี
ลำดับศัพทปักษ์		บิบำเรอหลบไถง
พระพนม	-	เจ้าป่า
ธม	-	ใหญ่
โดม	-	สูง
สอ	-	คอ
ขจี	-	อ่อน
ลำดับ	-	ฟัง
บิ	-	ปี
บำเรอ	-	ทำให้ชอบใจ, รับใช้
หลบไถง	-	ทุกวัน (ไถง : ตะวัน)

พิธีกล่อมช้างนี้ พราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี และจะปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดทุกครั้งที่กษัตริย์ได้ช้างราชพาหนะเข้ามาสู่พระบารมี ไม่ว่าจะเป็นช้างเผือกหรือไม่ก็ตาม

สรุปลักษณะของอิทธิพลจากวรรณคดีตะวันออก

อิทธิพลวรรณคดีตะวันออก อันได้แก่ อินเดีย จีน อาหรับ-เปอร์เซีย ชาว-มาลาญ และเขมร ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยนั้น มิใช่มีแต่เนื้อเรื่อง หากแต่รับอิทธิพลมาหลายลักษณะได้แก่

1. เนื้อเรื่องและโครงเรื่อง เราถ่ายทอดวรรณคดีเรื่องสำคัญ ๆ ของต่างชาติมาเป็นวรรณคดีไทย และยังได้รับเอาโครงเรื่องแบบฉบับ (Traditional Plot) มาด้วย อย่างเช่น โครงเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ จากวรรณคดีอินเดีย โดยเราแต่งเติมเนื้อหาเอาเอง การรับอิทธิพลทางด้านเนื้อเรื่องและโครงเรื่องมีหลายวิธีด้วยกัน ได้แก่

ก. แปลมาโดยตรง ได้แก่วรรณคดีศาสนาทั้งที่แปลมาโดยอรรถและแปลโดยพยัญชนะ วรรณคดีพงศาวดารจีน วรรณคดีพงศาวดารมอญเรื่องราชาธิราช ฯลฯ วรรณคดีที่แปลมานี้ มีทั้งแปลจากต้นฉบับภาษาเดิม และแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ ซึ่งในประการหลังนี้มีวรรณคดีหลายชาติ เช่น ลิลิตนิทราชาคริต กามนิต หิโตปเทศ รุโฆยาด อาหรับราตรี ศกุนตลา สาวิตรี ฯลฯ มีข้อน่าสังเกตว่าการแปลวรรณคดีตะวันออกมาเป็นวรรณคดีไทย เราไม่ได้แปลคำต่อ

คำ แต่เป็นการแปลโดยจับใจความเอามากกว่า และยังมีส่วนที่ผู้แปลตัดเติมแก้ไขอีกด้วย จึงทำให้ฉบับที่แปลเป็นไทยผิดเพี้ยนไปจากเดิมอยู่บ้าง ซึ่งจะทราบโดยการเปรียบเทียบกับต้นฉบับเดิม

ข. จำความมาแต่ใหม่ วรรณคดีในอดีตเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดวัฒนธรรม ฉะนั้น จึงมีวรรณคดีไทยหลายเรื่องที่เกิดจากความจากนิทานนิยายของต่างชาติเอาแต่งขึ้นใหม่ รวมทั้งดัดแปลงแก้ไขเนื้อเรื่องบางตอนให้ตรงตามค่านิยมของสังคมไทย วรรณคดีที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการเหล่านี้ ได้แก่ รามเกียรติ์ ดาหลัง อิเหนา อุณรุท สมุทรโฆษคำฉันท์ ไตรภูมิพระร่วง พระอภัยมณี ฯลฯ

2. รูปแบบการแต่ง วรรณคดีที่เป็นเรื่องสำคัญ ๆ ยกเว้นประวัติศาสตร์ ตำนาน และพงศาวดาร มักเขียนด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ซึ่งมีอยู่หลายชนิด คือ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน คำประพันธ์เหล่านี้เชื่อว่าดัดแปลงหรือรับอิทธิพลมาจากร้อยกรองของอินเดีย ตำราคำประพันธ์ของอินเดียที่เป็นต้นกำเนิดให้คำประพันธ์ร้อยกรองของไทย คือ ตำราฉันท์มาตราพฤติ และวรรณพฤติ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของฉันทประเภทต่าง ๆ และตำรากาพย์สารวิลาสินี ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของกาพย์และโคลงบางชนิดของไทย เช่น พ.ณ ประมวลymarค (หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชนี้) ทรงดัดแปลงโคลงต้นสินธุมาลา และโคลงต้นสินธุมาลี จากกาพย์โบราณชนิดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเหมือนโคลงสี่ ชื่อว่า สินธุมาลี แปลว่า ระเบียบคำกล่าวประหนึ่งระเบียบคลื่นในแม่น้ำ บทหนึ่งมี 28 คำ บาทละ 7 คำ ซึ่ง พ.ณ ประมวลymarค ได้ดัดแปลงและเอกโทเข้าไป แล้วเขียนใหม่ให้เป็นรูปโคลง

เรื่องคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองเราคงรับรูปแบบมาจากอินเดีย แต่ได้มาดัดแปลงแก้ไขในเรื่องฉันทลักษณ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้เหมาะถูกใจคนไทยมากขึ้นโดยเพิ่มสัมผัสลงในที่ต่าง ๆ

นอกจากนี้ อินเดียยังมีทฤษฎีว่าด้วยวรรณคดีและกฎเกณฑ์ว่าด้วยลีลาและสำนวนในการประพันธ์ ซึ่งให้อิทธิพลแก่วรรณคดีของไทยด้วย ทฤษฎีของอินเดียมีว่า วรรณคดีนั้นต้องก่อให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ เรียกว่า รส รสนั้นในระยะแรกมี 8 ชนิด ต่อมาเพิ่มเป็น 9 ในที่สุดมี 10 รสต่าง ๆ เหล่านี้คือ ศฤงคารรส หาสยรส กรุณารส รุทรรส วีรรส ภยานกรรส พิภตุสรส และอัทภูตรส (รสแห่งความรัก ความขบขันรื่นเริง ความกรุณา ความเกรี้ยวโกรธ ความกล้า ความกลัว ความขยะแขยง และความแปลกใจ) ต่อมาเพิ่ม ศานติรส และวาทสัลยรส (รสแห่งความสงบสุข และรสแห่งความรักอันพอแผ่ลูก) ในวรรณคดีไทยก็กล่าวถึงรสทั้ง 9 นี้ด้วย แต่นักทฤษฎีวรรณคดีของไทยได้วางหลักเกณฑ์เอาไว้ว่า รสของไทยมี 4 รส ตั้งชื่อเป็นภาษาบาลี สันสกฤตด้วยว่า เสาวรจณี นารีปราโมทย์ พิโรธาทัง สัลลาปังคพิสัย (บทชมโฉม เกี้ยวพา โกรธ และคร่ำครวญ)

นอกจากรูปแบบของคำประพันธ์ร้อยกรองแล้ว อิทธิพลในด้านรูปแบบที่สำคัญอีกอย่างคือ บทละคร

ได้เคยกล่าวมาแล้วว่า ไทยได้รับอิทธิพลจากอินเดียทั้งทางด้านการละครและบทละคร ในด้านการละครได้แก่ สีลาท่าว่า ดนตรีประกอบการแสดง เช่น พิณ ปี่ โฉน แตรสังข์ กลองหน้าเดียว กลองสองหน้า ระฆัง กังสดาล บัณเฑาะว์ ล้วนเป็นเครื่องดนตรีจากอินเดียทั้งสิ้น นอกจากนี้ในการจัดการแสดง ทฤษฎีการละครของอินเดียก็เป็นเช่นเดียวกับประเพณีศิลปะอื่น ๆ คือ ถือเอาการแสดงออกเพื่อให้เกิดอารมณ์แก่คนดูเป็นประการสำคัญ บทละครและตัวละครจึงยึดถือเอารสเป็นหลักใหญ่ ในละครไทยเราก็ถือเอาเรื่องการให้ความบันเทิง ให้อารมณ์แก่คนดูเป็นประการสำคัญเช่นเดียวกัน การละครของอินเดียมีแบ่งออกเป็นละครชั้นสูงและละครชั้นต่ำ มีลักษณะการแบ่งคล้ายละครไทยที่เป็นละครนอกและละครใน การแสดงละครอินเดียมักมีภาคนำซึ่งประกอบด้วยการเบิกโรง บทโหมโรงชุดต่าง ๆ ก่อนการแสดงเรื่องจริงก็จะมีสูตรชาออกมาสืงแจงแก่คนดู ละครไทยมีบทเบิกโรงเป็นชุด ๆ เหมือนละครอินเดีย ส่วนบทที่นายโรงออกมาแนะนำเรื่องละครแก่คนดูได้จากการออกแขกในลิเกไทย

3. **ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง (Literary Convention)** ธรรมเนียมนิยมในการแต่งวรรณคดีไทย ได้อิทธิพลมาจากอินเดียเป็นส่วนใหญ่ เช่น

1. **บทไหว้ครู** ในวรรณกรรมร้อยกรองของไทยมักขึ้นต้นด้วยบทไหว้ครูหรือประณามบท ถือว่าเป็นธรรมเนียมที่สำคัญอย่างยิ่งที่กวีไทยต้องไม่ละเลย บทไหว้ครูส่วนใหญ่มักประกอบด้วยการสรรเสริญเทพเจ้า เทวดา พระพุทธเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพระมหากษัตริย์ ที่น่าสังเกตร่องรอยของอิทธิพลอินเดีย คือ การสรรเสริญเทพเจ้าทั้งสามของอินเดีย หรือตรีมูรติ ในศาสนายินดู มีปรากฏในประณามบทของวรรณคดีไทยหลายเรื่อง

ตัวอย่าง จาก สมุทราโฆษคำฉันท์

พระศรีศรีสรรเสาศา	มีพระมหิมา
นภาพันตยาดี	
เนืองนาคอสุรกษัตริย์	โอนมณีโมลี
บำบวงในบาทกมล	
โปรดโลกทั้งภูมิณฑล	ท้าวพรหมบดล
ก็ถึงแก่สรณบดล	
ข้านบโน้มด้วยใจสา	ทรทูลบาทา
รพินทุพระมุนีวร	
ไหว้ไทราดาสังขกร	พระพิษณุอันสร
ศักดิ์ไชยเดชะ	
ขอสวัสดิ์พิพัฒน์ข้านะ	ไชยสิทธิ์บะ
จงสเนติสุขราชตรี	

มีหลักฐานปรากฏในหลักศิลาจารึกสุโขทัยและไตรภูมิพระร่วง

ตัวอย่าง จาก โคลงทวาทศมาส

ศรีสวัสดิคกมลาล้า	เลอสรวง
ภูลภิรมยนาภี	ส่องสร้อย
ไตรรัตนจุฑาดวง	กมลาค
บานเบอกบงกชช้อย	ช่อมาลัย
จักรีจักรกฤษณเกล้า	จักรพรรดี
เสวยอภิรมยสงสาร	เศกสร้อย
กามารตีรัตน์	รมเยศ
รมยวิธึธารคล้อง	ห้วงกาม
เทวาเทเวศถ้วน	เทวินทร
เสวยสุขรมยยำยาม	ยั่ววย้า
วิไลยวิลาพินทุ	เพาโพธ
สุขภิรมยสมเหน้า	แน่นมลาย

ตัวอย่าง จาก ลิลิตโองการแข่งน้ำ

โอมสิทิสรวงศรีเกล้า แฝ้มฤตยู เอาจูเป็นแท่น แก่วนกลืนฟ้ากลืนดิน
 บินเอาครุฑมาซี สีมือถือสังข์จักรครุฑารณี ภิรู้อวตาร อสุรแลงลาญทัท ทักนี้จรนวย ๕
 แทงพระแสงศรปลั้ววาท ๕

โอมบรมเศวราย ผายผาหลวงอคร้าว ท้าวเสด็จเหนือวัวเผือก เอาเงือกเกี่ยวข้อง
 อ่างตัดจันทรเป็นปิ่น ทรงอินทรชฎา สามตาพระแพรง แก่วงเพชรกล้า ฆ่าพิฆนัจรรไร ๕
 แทงพระแสงศรอัคนิวาท ๕

โอมไชยะไชย ไชโสฬศพรหมญาณ บานเคียรเกล้า เจ้าคลีบัวทอง ผยองเหนือ ขุนห่าน
 ทานรังก่อดินก่อฟ้า หน้าจตุรทิศ ธรรมิตระดา มหาฤทธราไตร อดมไตรยโลกศ จงตรีศักดิ์ท่าน
 พิญาณปรมาธิเบศ ไทธเรศสุรสฐิพ้อ เสวยพรหมานทรไชน้อย ประถมบุญภารดิเลก นูรภพรู้จัก
 ร้อยก้อมา ๕

แทงพระแสงศรพรหมมาศ ๕

2. การเล่าเรื่องมักใช้วิธีการเล่าไปตามลำดับปฏิทิน เล่าเหตุการณ์ตั้งแต่ต้นจนจบ ถ้าเป็นชีวิตตัวละครก็ตั้งแต่เกิดไปจนกระทั่งตาย ยังไม่มีวิธีการเล่าเรื่องย้อนต้น หรือใช้เทคนิคพลิกแพลงอื่น ๆ

3. บทพรรณนาอันเป็นแบบฉบับได้แก่บทอัศจรรย์ บทสรรเสริญทรงเครื่อง บทชมต่าง ๆ เช่น บทชมโฉม การพรรณนาถึงความงามของผู้หญิงในวรรณคดีไทย จึงได้รับอิทธิพลในด้านรสนิยมและสุนทรียรสจากอินเดียอยู่มาก และเป็น "แบบฉบับ" สำหรับบทชมโฉมโดยทั่วไปด้วยการพรรณนานั้นคือการพรรณนาอย่างหมดจดถึงความงามของร่างกายในทุก ๆ ส่วนโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นความงามตามธรรมชาติ

ตัวอย่าง จาก สมุทรวินัยคำฉันท์
 เจ้านั้นมีโฉมคือจะประโลม
 ทรงนามกรบวรพิน-
 เสาวภาคยพาลพินิตา
 เนื้อเกลี้ยงสมบุรณ์บวรเยา-
 เกศาระรวยระทระทวย
 ไรเกศพพายรัศมิร่อง
 พักตรากฤติอันบริสุท-
 ติจันทรโสฬสกระลา
 ภรรณาคือกลีบกลมละโก-
 ทรงกาญจนกัญชลยรรยง
 นาสาล้ำยงคือขอค่านวณ
 แก้มปรางประโลมรสย้ายาม
 ล้ำขาคือกาญจนกถลี
 สองนมชะชิตวิจิตรใน
 คิ้วค้อมก็คือกลกุกัณ-
 พระเนตรพรายพิมลเพรา
 ริมโอษฐ์พรายคือมณีไพ
 ยัมแย้มและค่าใครและบปอง
 พระทันตะเพียงพิชรรัตน
 ทรวงราบคือฐานรัตนบรรทม
 กรแก้วอันงามประดุจดั่ง
 นิ้วสวยสะแล่มนขนิภา
 เหวกลมกำกามรจนา
 ยกอย่างและที่ทั้งธรณี

ตัวอย่าง รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑

ชมโฉมนางสีดา
 พิศพักตร์ผ่องพักตร์ดั่งจันทร์
 พิศเนตรดั่งเนตรมฤติน
 พิศโอษฐ์ดั่งหนึ่งจะแย้มสรวล
 พิศปรางดั่งปรางทองทราย
 พิศจรูไรดั่งหนึ่งแก้งวาด

ทั้งแหล่งหล้าและฟ้าดิน
 ทุมตีสันโฉมเฉลา
 คือสุรามาโกศเกลา
 ว่าจะย่ำว่าจะมีสอง
 ประเล่ห์หางมยุรทอง
 คือโรมอัปสรณกามา
 ธิพบุอันโสภา
 และนะเน่งนะนวลอนงค์
 มละกามแก้งผจง
 มณีพรายพิราราม
 กละครคือขอกาม
 คนใดต้องก็ติดใจ
 และล้ำเพ็ญล้ำพานใส
 อูรารัตนโฉมเฉลา
 ทัศันกัณฑ์และแก้งเกลา
 และพะพริ้งยิ่งตายอง
 ฑูรยรัตนเรืองรอง
 แก่อนงคสงคม
 และระเบียบระเบียบสม
 ทิพยกามกริธา
 คชวงพระไอยรา
 และพรรณเรียงเรียงวี
 คือพันลอกละดาศรี
 มิจะว่าบค่าควร

พิศขนงก่องอนดั่งคันศิลปี
 พิศทันต์ดั่งนิลอันเรียงราย
 พิศนวลดั่งสีมณีฉาย
 พิศกรรมคัล้ายกลีบบุษบง
 พิศศอวิลาศดั่งคองหงส์

พิศกรดั่งวงศาทองค้ำ
พิศถันดั่งปทุมเกสร
พิศมวิมว่องดั่งทองทา

พิศทรงดั่งเทพกินรา
พิศเอวเอวอ่อนดั่งเลขา
พิศจรตกริยาก็จับใจ

4. ความเชื่อ ความเชื่อที่มีอิทธิพลที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในวรรณคดีไทย คือความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า วรรณคดีไทยมีธรรมเนียมนิยมในการแต่งข้อหนึ่งคือสอดแทรกพุทธปรัชญาลงในวรรณคดี ทำนองเดียวกับที่วรรณคดีอินเดียมักแทรกเรื่องเกี่ยวกับศาสนาเข้าไป ด้วยถือว่าวรรณคดีแต่งขึ้นเพื่อเป็นบรรณาการแก่เทพเจ้า ความเชื่อในเรื่องพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ คือความเชื่อกฎแห่งกรรมเรื่องบาป-บุญ เรื่องยุคพระศรีอาริย์ และความเชื่อว่าพระนิพพานเป็นสิ่งที่พ้นหนทางหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งมวล ความเชื่อเหล่านี้รับเข้ามาพร้อมกับลัทธิศาสนา ความเชื่อในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์และฮินดูที่แทรกอยู่ในวรรณคดีไทยบางเรื่อง คือ ความเชื่อเรื่องการล้างโลกทำลายโลก เรื่องเทพปรกรณ์ การแบ่งโลกเป็นกัปป์กัลป์ ภูมิศาสตร์จักรวาล สัตว์ในวรรณคดี เป็นต้น

ความเชื่อเหล่านี้ ทำให้วรรณคดีไทยและวรรณคดีตะวันออกอื่น ๆ ในอดีตมีลักษณะตรงกัน คือ เป็นวรรณกรรมเพื่ออารมณ์มากกว่าวรรณกรรมเพื่อชีวิต กล่าวคือ ผู้แต่งเจตนาแสดงศิลปการเรียงร้อยถ้อยคำเพื่อให้เกิดความไพเราะเสนาะโสต ใช้จินตนาการอันงดงามในการพรรณนาฉาก เหตุการณ์ ตัวละคร ฯลฯ ส่วนเนื้อหาของเรื่องประเภทบันเทิงคดีมักเป็นเรื่องแสดงความรัก ความหลงและอิทธิพลของความรัก ความรักที่ทำให้ชีวิตต้องประสบเคราะห์กรรมใหญ่หลวงทั้งสิ้น หรืออีกนัยหนึ่ง กล่าวได้ว่า ความเชื่อในศาสนาทำให้วรรณกรรมไทยในอดีตเน้นแนวคิดที่ว่าเคราะห์กรรมของมนุษย์นั้นอยู่ที่ "ธรรมชาติข้างในตัว" มากกว่าจะอยู่ที่ "สิ่งแวดล้อมภายนอก" (สังคม)